

Spoštovani visoki gostje, spoštovane gospe in gospodje, dragi prijatelji,

lepo vas pozdravljam na spominski slovesnosti ob dnevu spomina na žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov, ki jo letos že šestič organizira Študijski center za narodno spravo. Šest let se tudi Evropa spominja žrtev totalitarnih in avtoritarnih režimov: aprila 2009 je namreč Evropski parlament sprejel Resolucijo o evropski zavesti in totalitarizmu, v kateri je med drugim poudaril, da je treba ohranjati spomin na preteklost, saj brez resnice in spomina ne more biti sprave. Obsodil je vse zločine proti človeštvu ter množične kršitve človekovih pravic in svoboščin. Pozval je k razglasitvi 23. avgusta za vseevropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov, ki ga je leta 2012 za uradni spominski dan razglasila tudi Vlada Republike Slovenije. Med dogodki, s katerimi letos obeležujemo 23. avgust, bi želela omeniti še zgodovinsko poletno šolo – ki se zaključuje prav z današnjo slovesnostjo, in na kateri so mladi spoznavali temne plati naše preteklosti ter znanstveni posvet, ki bo potekal 10. septembra v prostorih Študijskega centra v Ljubljani.

Spominske slovesnosti, mednarodne konference in srečanja pravosodnih ministrov evropskih držav ob 23. avgustu so na evropski ravni do sedaj pripravili v Varšavi, Budimpešti in Vilni. Pred nekaj dnevi je letošnja spominska slovesnost s polaganjem rož pred Spomenikom svobode in prižiganjem sveč pri nekdanji stavbi KGB-ja gostila Riga. Na mednarodni konferenci z naslovom *Molotov-Ribbentrop 75: Odmevi danes*, ki jo je organiziralo latvijsko ministrstvo za pravosodje, so sodelujoči med drugim razmišljali o posledicah totalitarnih režimov danes in o odmevih pakta Molotov-Ribbentrop.

Danes smo se zbrali na Turjaku, ki je bil pred sedmimi desetletji prizorišče velike tragedije, ki je usodno zaznamovala zgodovinsko dogajanje v času druge svetovne vojne na slovenskih tleh. Na dan, ko je bila razglašena kapitulacija Italije, 8. septembra 1943, je Šercerjeva brigada napadla Centralni četniški odred v Grčaricah, ki se je tam zbral tik pred kapitulacijo Italije in dva dni kasneje prisilila posadko k vdaji.

Samo nekaj dni kasneje so začele partizanske enote oblegati turjaški grad, kjer so se po kapitulaciji Italije med drugim začeli zbirati pripadniki vaških straž. Poleg njih so bili na gradu tudi civilisti: bogoslovci, dijaki, protirevolucionarno usmerjeni posamezniki iz okoliških krajev. Vodstvo partizanskega gibanja je tja najprej usmerilo enote Tomšičeve brigade, 14. septembra pa je obleganje gradu prevzela Prešernova brigada. Partizanske enote so pet dni obstreljevale grad in posadka z okoli 700 možmi se je morala po obstreljevanju s težkim italijanskim topom in naskoku partizanskih enot 19. septembra vdati. Usodna je bila izdaja turjaškega gostilničarja in treh belokranjskih študentov, ki so na grad prinesli nahrbtnike polne vrvi.

Četniki v Grčaricah in vaške straže na Turjaku so bili uničujoče potolčeni, mnoge so pobili na kraju samem, tudi veliko ranjencev, nekaj sto so jih zajeli. Nekaj ujetnikov iz Grčaric in s Turjaka je bilo obsojenih na znanem sodnem procesu v Kočevju med 9. in 11. oktobrom 1943. Seznam oseb za ta proces so pripravljali VOS in predstavniki t. i. partizanskega sodstva več tednov. Med drugim so bili obtoženi narodnega izdajstva ter organiziranja 'bele' in 'plave garde'. V ozadju kočevskega procesa so po hitrih postopkih obsodili in likvidirali nekaj sto oseb. Umorili so jih v Jelendolu, Mozlju, na Travnici gori, v Mačkovcu, pri Grčaricah in verjetno še kje.

Za prijazno sodelovanje in pokroviteljstvo pri pripravi letošnje slovesnosti se iskreno zahvaljujem občini Velike Lašče, ki nas gosti tukaj, na Turjaku, ter vsem, ki ste na kakršenkoli način pomagali pri pripravi in izvedbi vseh dogodkov ter tako prispevali k ohranjanju dostojnega spomina na številne žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov. Vabim vas, da v nadaljevanju skupaj prisluhnemo tržaškemu novinarju in publicistu Ivu Jevnikarju ter razmišljanjem mladih o totalitarnih preteklosti in njenih travmatičnih posledicah, ki so zaznamovale generacije in jih občutimo še danes. Tudi zato je obeleževanje spomina na žrtve totalitarnih režimov izjemno pomembno, saj si je treba prizadevati, da se časi, ki so povzročili toliko gorja slovenskemu narodu, ne bi nikoli več ponovili.